

Nr 401

Av herr Holmberg m. fl., om ett fristående, reklamfinansierat TV-företag, m. m.

(Lika lydande med motion nr 362 i Första kammaren)

Europarådets rådgivande församling antog för ett par dagar sedan, den 24 januari, ett uttalande, som innebär ett avståndstagande från statligt monopol på radio- och TV-sändningar. I debatten jämfördes, enligt tidningsreferaten, ett sådant monopol med statligt pressmonopol.

Det fria ordet är en självklar del av demokratin och en förutsättning för dess bestånd. Demokratins försvar och förnyelse kräver en fri opinionsbildning. Alla demokratiska partier i vårt land hävdar tryckfrihet och yttrandefrihet som självklara medborgerliga rättigheter. Monopol och förmynderskap från statsmakternas sida över opinionsbildningen förkastas som stridande mot de demokratiska idealen. För moderata samlingspartiet är det självklart att de betydelsefulla opinionsmedia — radio och TV — inte får utgöra något undantag härvidlag. Radio- och TV-monopol kan inte accepteras. Riskerna för en utveckling mot självtillräcklighet, bristande objektivitet eller politiskt missbruk är alltför stora. Önskemålet om hög kvalitet och valfrihet för medborgarna liksom även hänsynen till dem som verkar inom radio och TV kräver därtill att konkurrens finnes. Även ekonomiska skäl och den tekniska utvecklingen på radio- och TV-området gör en omprövning av vårt nuvarande system nödvändig.

Den tekniska utvecklingen

Den gamla tesen om trängsel i etern får nu anses helt förlegad. Den tekniska framåtskridandet har gått så snabbt att den internationella samordningsplaneringen håller på att akterseglas. Inom en icke avlägsen framtid torde flertalet bostäder i de större tätorterna vara anslutna till särskild distributionskabel, vilken kommer att medgiva översändning av ett flertal kanaler. Möjligheterna till regionala och lokala TV-program-sändningar ökas härigenom väsentligt. Detta system kommer också att frigöra frekvensutrymme för ökad radiokommunikation.

Ett nytt läge har också uppkommit genom tillkomsten av satelliter för kommunikationsändamål. Vid Internationella teleunionens möte 1971 måste därför frekvenstilldelningsfrågan särskilt behandlas. Nu framskyftar också de nya möjligheter som utvecklingen av lasern kommer att medföra. Det

bör vara en uppgift för Sveriges delegater att vid detta tillfälle aktivt medverka till att alla möjligheter tillvaratages så att den nya teknikens rön och erfarenheter snarast kan utnyttjas. Nya vägar kommer att öppnas för distributionen av TV-program avsedda för direktmottagning i hemmen. Nya möjligheter tillkommer för uppbyggande av undervisningssystem i u-länderna. Vi vill i detta sammanhang hänvisa till den experimentverksamhet som amerikanska rymdstyrelsen bedriver i Indien. En övergång till system för direktmottagning i hemmen av satellitsända program kan nu bedömas som ganska nära förestående.

Denna utveckling innebär i sin tur att nya komplicerade frågor uppstår. Vi kommer att ställas inför mycket svårbedömda frågor, som berör inte bara frekvenstilldelningar, upphovsrätter, språkfrågor m. m. utan dessutom många andra problem. De svenska TV-tittarna och radiolyssnarna kommer att finna det orimligt att betala höga licensavgifter för en monopoliserad statlig svensk radio- och TV-produktion om ett urval av utifrån kommande sändningar samtidigt står till buds. Utländska varor kommer att till ringa marginell kostnad för den utländske tillverkaren annonseras på den svenska marknaden medan de svenska tillverkarna måste betala utländska radio- och TV-företag för en internationell annonsering för att kunna konkurrera på sin egen hemmamarknad. I en sådan situation blir vårt nuvarande monopolsystem helt ohållbart. Vi måste aktivt arbeta för att nödvändiga internationella överenskommelser kommer till stånd och samtidigt anpassa våra egna åtgärder inom landet till den utveckling som är att vänta.

Det svenska radio- och TV-systemets utformning

I radio- och TV-monopolet saknas det konkurrensmoment som från den fria opinionsbildningens synpunkt är så väsentligt. Konkurrerande organ som bevakar och kompletterar varandra utgör en av grundstenarna i en fungerande demokrati. Så sker inom vår fria press, och så borde också kunna ske i radio och TV. År efter år har vi framfört dessa synpunkter, och helt utan effekt har vår argumentation inte varit. I förståelse för behovet av konkurrens har regeringen velat skapa en form av kanalkonkurrens inom monolets ram. Vi har nu en kort tids erfarenhet av hur denna speciella form av konkurrens fungerar. Även om denna tid är för kort för definitiva slutsatser förefaller uppläggningsen inte att ha vunnit uppskattning vare sig från tittarna eller från de arbetande krafterna inom Sveriges Radio.

Det förefaller nu vara nödvändigt, från demokratisk synpunkt och mot bakgrund av den tekniska utveckling som ovan berörts, att överväga hur det svenska radio- och TV-systemet skall reformeras. Konkurrens mellan olika företagsformer är ett grundläggande önskemål. En helt fri etableringsrätt och en okontrollerad kommersialisering kan å andra sidan inte tillåtas.

En eller flera fristående radio- och TV-kanaler skall finnas. De kan organiseras så att en parlamentariskt tillsatt nämnd eller styrelse fördelar sändningstid mellan enskilda sinsemellan konkurrerande programföretag. I styrelsens avtal med programföretagen kan allmänna regler fastställas beträffande etik och kvalitet, skyldighet att giva utbildningsprogram eller information av lokalt intresse o. s. v. Förutsättningarna för att i framtiden bereda sändningstid för programproduktion av folkrörelser och intresseorganisationer eller politiska partier bör klarläggas. Vi anser det vara naturligt att som ett första steg förverkliga det av Tidningsutgivareföreningen framförda förslaget att tidningspressen finge ta huvudansvaret för ett programbolag medan den avstod från ägarinflytande i Sveriges Radio. Att vi är beredda att låta dagspressen såsom första konkurrerande företag få disponera sändningstid sammanhänger bl. a. med att pressen inte endast har ett avgörande ansvar för den dagliga nyhets- och opinionsförmedlingen utan även representerar olika meningsriktningar. Förslagsvis skulle ett sådant pressägt programföretag få disponera delar av eller, i avvaktan på att flera programföretag kommer till stånd, hela den sändningstid, som nu TV 2 tekniskt kan erbjuda.

Reklamfinansiering torde bli den naturliga inkomstkällan för oberoende bolag. Vi vill emellertid understryka att reklamfinansiering endast är *ett* alternativ av flera finansieringsformer. Vi är däremot icke beredda att godtaga reklam i Sveriges Radio såsom ett alternativ till reklam i fria och med varandra konkurrerande televisionsbolag.

Motståndarna till en från statsmakterna fristående radio- och televisionsverksamhet anför som huvudargument att reklamfinansiering skulle medföra en obehörig påverkan på programutformningen. Särskilt pekar man då på den amerikanska televisionen. Vi har aldrig förordat den amerikanska modellen. Tvärtom har vi varit kritiska mot detta system och i stället föreslagit att verksamheten skall uppbyggas så, att reklamfinansieringen är helt skild från själva programproduktionen och inte ges möjligheter att påverka dennas utformning. Vad vi härvid åsyftar är närmast en uppläggningsenlighet med vissa europeiska system som fungerar enligt stränga och detaljerade regler på ett sätt som visar att det generaliserande talet om programmets kommersialisering i en fri radio och TV helt saknar grund. Som exempel på en principiell lösning kan vi åberopa det engelska systemet. Utöver omfattande åtgärder, bl. a. innebärande att annonsörernas sändningsförslag granskas av en särskild övervakande styrelse 3—6 månader före sändningen, har i den s. k. Television Act noga fastställts hur reklaminslag får ske.

Reklam får utsändas vid tre tillfällen:

- 1) före ett program,
- 2) efter ett program, samt

3) under en programsändning med s. k. naturliga avbrott. Naturliga avbrott kan uppstå vad gäller sport under en paus, vid teater mellan akter, vid underhållning under scenbyte o. s. v.

Den totala reklamtiden får ej överstiga 6 minuter i genomsnitt per sändningstimma och dag. Ej heller får reklamtid överstiga 7 minuter under någon enskild sändningstimme, såvida inte programinslag varar lång tid och är av den karaktären att reklam ej kan utsändas under denna.

Vi står också helt öppna för införande av vissa förbudsregler t. ex. i avseende på sprit- och tobaksreklam.

Vi vill vidare peka på att den tillkomst av konkurrerande företag som vi anser så väsentlig ur demokratisk synpunkt omöjlig kan uppnås om man har ett statligt radio-TV-företag som åtnjuter licensinkomster vid sidan av reklaminkomster och som därmed har en konkurrenssituation som är övriga företag i utomordentlig grad överlägsen. Även pressen skulle komma i ett orimligt underläge i konkurrens med ett TV-företag som, tack vare licensinkomster, kunde sätta sina annonspriser utan hänsyn till de faktiska kostnaderna. Den av kommunikationsministern tillsatta utredningen om TV-reklam bör nu erhålla tilläggsdirektiv att snabbt utreda och framlägga förslag till erforderlig reglering av den reklamverksamhet som fordras för finansiering av bl. a. ett pressägt programföretags sändningar.

Ett väsentligt motiv i utlandet för tillkomsten av kommersiella radio- och TV-företag har varit licensavgifternas storlek. I flertalet fall har man konstaterat att reklamfinansieringen är enda utvägen för att kunna hålla licensavgifterna på en rimlig nivå.

1968 års riksdag beslöt om höjning av licensavgifterna. Vi påtalade därvid det anmärkningsvärda i att departementschefen inte med ett enda ord berörde den framtida ekonomiska kostnadsutvecklingen, trots de alarmerande och anmärkningsvärda resultat som Sveriges Radio redovisat.

I motion till föregående års riksdag framhöll vi att »Departementschefen berör denna väsentliga fråga med en enda mening: I anslagsframställningen har Sveriges Radio även redovisat en prognos över kostnadsutvecklingen i den avgiftsfinansierade rundradioverksamheten under tiden fram t. o. m. 1973—1974. Av vad skäl undanhålles riksdagen en närmare analys av denna kostnadsutveckling? Vilka licensavgifter har vi att vänta i framtiden? Uppenbart är att nya höjningar av licensavgiften snart måste genomföras.»

I årets statsverksproposition kan vi nu konstatera att den ekonomiska utvecklingen blivit sådan att Sveriges Radio för sin del inte kan biträda televerkets förslag beträffande utbyggnadstakten av den andra etappen av TV 2-nätet utan förordar, med hänvisning till de återverkningar ett genomförande av förslaget har på rundradiorörelsens ekonomi, en långsammare utbyggnad. Departementschefen avstår också från ställningstagande till andra etappens utbyggnad. Situationen har alltså blivit den att minst sju

procent av landets befolkning inte skall få tillfälle att se TV 2-program men likväl vara med att betala dryga och för landet enhetliga licensavgifter. Ett sådant förhållande kan ur rättvisesynpunkt inte godtagas.

En gradvis förändring av det svenska systemet för radio och TV av de skäl och efter de riktlinjer som här ovan anförts förutsätter att den internationella utvecklingen noga följes och att många frågor av teknisk, ekonomisk och juridisk art utredes och finner sin lösning. Dessa uppgifter bör lämpligen åvila ett opartiskt organ, och vi föreslår att en parlamentarisk delegation tillskapas, som med sig adjungerar företrädare för berörd teknik och vetenskap.

Det nuvarande radio- och TV-monopolets arbetsformer

I avvaktan på att i denna motion framförda förslag till riktlinjer för en omläggning av det svenska radio- och TV-systemet kunnat förverkligas bör en del reformer i fråga om radio- och TV-monopolets arbetsformer genomföras.

Resultaten av de lyssnar- och tittarundersökningar beträffande program som företages skall vara i princip omedelbart offentliga. TV-tittare och radiolyssnare bör ha möjlighet att ge sin mening till känna om programpolitiken och programmets utformning, och sammanställningar av sådana meningsyttringar skall offentliggöras.

I syfte att garantera rättssäkerheten skall skyldighet föreligga för Sveriges Radio att på begäran snabbt och kostnadsfritt ställa till förfogande bild och ljudband eller avskrifter av sända program till programdeltagare liksom till personer eller organisationer, som direkt beröres av programmen.

Den enskilde medborgaren, organisationen, företaget eller kommunala eller statliga organet behöver ett bättre skydd mot riskerna för övergrepp eller olika former av orättvis behandling från monopolmedias sida. En särskild radio- och TV-ombudsman bör tillsättas efter mönster av JO-institutionen.

Med stöd av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla
att tilläggsdirektiv utfärdas till 1966 års reklamutredning
att snarast utreda och framlägga förslag till erforderliga
bestämmelser för den reklamverksamhet som fordras för
att ett av pressen ägt fristående, reklamfinansierat företag
för TV-produktion skall kunna komma till stånd,

att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en parlamentarisk delegation kompletterad med företrädare för vetenskap och teknik för att följa den internationella tekniska och ekonomiska utvecklingen på televisionens område och med uppgifter i övrigt enligt vad i motionen anförts, samt

att Kungl. Maj:t framlägger förslag om reformer beträffande radio- och TV-monopolets arbetsformer i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 27 januari 1970

Yngve Holmberg (m) Staffan Burenstam Linder (m) Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m) Carl Eric Hedin (m) Astrid Kristensson (m)
i Moholm

Tage Magnusson (m) Karin Wetterström (m)
i Borås
